

Humor met een zachte G

SJAELE ZEIVER, LAAMMAEKERIE, BUUTTEREEDNEN EN KOLDER

Inhoud

5	Voorwoord
7	Inleiding
8	"Onderzoek naar humor?"
11	"Ik kan hier echt niet om lachen!"
14	Nationale humor
17	Stedelijke moppen
19	Moppen over Maastricht/Maastrichtenaren
21	Dialectmoppen
25	Archetypen
27	Toon, de musical
28	Sjaele zeiver en laammaekerie
30	Buuttereeden
35	Frenske van Zitterd
39	Park Kolderiek, voorstellingen
45	Park Kolderiek, artistiek
47	Kolder
48	Humor en liefde
50	Buuttereeden, do's and don'ts
55	Buuttereedners, clowns, stand-up comedians en cabaretiers
57	Conclusie
62	Colofon

Voorwoord

Althans..... wanneer je Sittardenaren vraagt hun eigen humor te beschrijven, dan benoemen ze dat altijd zo.

Maar geloof me, dat is sjaele zeiver. Echt sjaele zeiver, ik heb er geen ander woord voor.

Sittardse humor zou sjaele zeiver zijn, schei toch uit.

Sittardse humor, dat is, tja, dat is, nou vooruit dan, Sittardse humor dat is laammaekerie.

Als we straks culturele hoofdstad van Europa willen worden, dan zullen we toch op zijn minst moeten weten wie we zijn. Vertrekkend van wie we zijn en waar we vandaan komen proberen we ons een toekomst te verbeelden. Maar eerst: waar staan we nu?

En dus stelde men zich in Sittard de vraag of er zo iets als Sittardse humor bestaat.

Wil je een mens in zijn diepste wezen kennen, kijk dan naar zijn lach.

Een onderzoek naar humor.

Humor, dat onderzoek je toch in de praktijk, hoor ik u roepen.

Een grap "plaatsen", de timing, de plek van een grap in de opbouw van het verhaal, dat doe je samen met een publiek of desnoods 's ochtends bij het binnenkomen op het werk, nog voor je elkaar een hand geeft. Dat ga je toch niet op een academische wijze onderzoeken.

Tessa Reijnders heeft daar iets op gevonden. Ze beseft dat het geheim van humor niet zo maar te pakken is.

En wat doet ze, ze presenteert u een reeks columns, tegenwoordig heet dat blogs, (nog even en de volgende grap ligt er), persoonlijke ontboezemingen, kaal achter elkaar gezet. Die vorm roept iets merkwaardigs op. Tussen haar teksten, wanneer de ene tekst nog na-echoot en de volgende zich nog gedeisd houdt, tussen die teksten hangt er iets en dat iets, dat is misschien wel het geheim van wat humor is.

Veel leesplezier.

Guido Wevers,

Artistiek directeur VIA2018

**TOON HERMANS HUMORFESTIVAL
PRESENTEERT**

25. 26. 27 JUNI 2010

PARK KOLDERIEK

STADSPARK SITTARD

KAARTEN EN INFO: WWW.TOON2010.NL

**MET ONDER ANDERE:
CIRCUS RONALDO, SCOTT & MURIEL
LES BUBB, LOS EXCENTRICOS
COMPANYIA LA TAL, IBACCALA
THEATER ANU
EN VEEL ANDEREN.....**

Inleiding

Van 2 t/m 5 juni 2011 vond de 2e editie van het Toon Hermans Humorfestival, Park Kolderiek plaats in het Stadspark in Sittard. De eerste editie van het Humorfestival ontstond in 2010 vanwege het Toon Hermansjaar in de gemeente Sittard-Geleen naar aanleiding van het 10-jarig overlijden van Sittards beroemdste zoon, Toon Hermans. Als eerbetoon aan de grote cabaretier, clown, vader van de Nederlandse One Man Show, schrijver, dichter, zanger en levenskunstenaar organiseerde de gemeente Sittard-Geleen een festival waarin diverse facetten van humor centraal stonden.

Dit jaar werd de traditie voortgezet met een breed scala aan optredens van clowns, buuttereedners, jong theatertalent, diverse muzikanten en een expositie van humoristische kunst. Het jaarthema van dit Humorfestival is 'l'amour'. De liefde voor het leven, de natuur en de mens en voor het theater en de muziek waren voelbaar door het hele park. Deze publicatie verschijnt ter gelegenheid van Park Kolderiek en de samenwerking met VIA2018, de organisatie die zich inzet voor het binnenhalen van de titel Culturele Hoofstad 2018 voor Maastricht en de Euregio. VIA2018 formuleerde naar aanleiding van het 2e Humorfestival in Sittard-Geleen een onderzoeksopdracht voor de gemeente met als hoofdvraag: 'Bestaat er een specifieke humor in de Euregio Maas-Rijn?'. Deze publicatie is een eerste aanzet tot het uitwerken van een antwoord op deze vraag. Het onderzoeksproces is weergegeven in een aantal blogs, die gebundeld zijn in deze publicatie, gecombineerd met een fotoverslag van Park Kolderiek 2011.

Namens de gemeente Sittard-Geleen dank ik alle mensen die meegewerkt hebben aan het tot stand brengen van 'Humor met een zachte 'g'. Sjaele zeiver, laammaekerie, buuttereednen en kolder'. Ik dank prof. dr. Wiel Kusters en prof. dr. Ad Knotter voor hun advies, Corry de Koster en Edwin van Ingen voor hun fotobijdrage, de artiesten en het publiek van Park Kolderiek voor het beantwoorden van mijn vragen en alle anderen die door hun ideeën, opmerkingen en grappen en grollen hebben bijgedragen aan dit onderzoek naar humor in de regio.

Tessa Reijnders, onderzoeker

"Onderzoek naar humor?"

"Jij zal wel elke dag bulderen van het lachen!"

Enkele maanden geleden werd ik benaderd om onderzoek te gaan doen naar humor, en in het bijzonder naar humor in de Euregio. Dat klinkt direct als een leuke en amusante opdracht, maar tegelijkertijd toch ook als een pittige opdracht. Want, wat is humor?

Bij het woord humor leg je direct een link met lachen, maar, is dan alles waar je om moet lachen automatisch humor? In de hoop een antwoord op deze vraag te krijgen dook ik online in de Dikke van Dale op zoek naar de omschrijving van humor. De Dikke van Dale omschrijft humor als 'dat wat grappig is', wat direct weer leidt tot de vraag, wat de betekenis van het woord grappig is. Hier antwoordt de Dikke van Dale: 'Grappig is iets, dat zó is, dat men lachen moet'. Door de omschrijvingen uit de Dikke van Dale met elkaar te combineren, zou je dus kunnen denken dat humor alles is waar je om moet lachen.

Toch kan ik me situaties herinneren waarbij ik onbedaarlijk moest lachen, waarbij ik de aanleiding niet direct als humoristisch zou bestempelen. Waarom moest ik bijvoorbeeld lachen toen mijn nichtje struikelde en met haar neus in de modder viel? Waarom kon ik niet ophouden met lachen tijdens die saaie lezing? Waarom was ik de hele tijd aan het giechelen tijdens mijn blind date? In deze gevallen is er niet direct sprake van humor, maar is het lachen een pure lichamelijke reactie die je helpt om met bepaalde situaties om te gaan.

Ik zou humor dus niet bestempelen als alles waar je om moet lachen, maar eerder als een expressie van iets komisch in woord, daad of geschrift. Moppen, grappen, woordspelingen, bepaalde gezichtsexpressies, parodieën, typetjes, cabaret, spot en satire zijn allemaal voorbeelden van humor.

In dit onderzoek zal ik niet alle vormen van humor onder de loep nemen maar zal ik vooral focussen op die vormen van humor die specifiek toebehoren aan de Euregio en in het bijzonder aan de regio Sittard-Geleen. Daarnaast zal ik het verschijnsel humor ook meer in zijn algemeenheid onderzoeken, door te bekijken wat van invloed is op humor en welke functies humor heeft.

"Ik kan hier echt niet om lachen!"

Niet zo lang geleden bevond ik me in een situatie, op een feestje om precies te zijn, waarbij ik echt niet kon lachen om de grappen en opmerkingen die daar werden gemaakt. Eerst dacht ik nog dat het alleen aan mij lag, dat ik de enige was die 'de humor' niet begreep, maar toen ik om me heen keek, merkte ik op dat er nog iemand aan de statafel stond die alleen af en toe een geforceerde glimlach produceerde en ongemakkelijk aan zijn drankje nipte.

Waarom konden wij niet net zo hartelijk om de grappen lachen als de rest van de groep?

Waarom voelde ik me zelfs enigszins buitengesloten?

Humor is een individueel en subjectief verschijnsel; wat de één grappig vindt is voor de ander flauw, ordinair, ongepast of zelfs onbegrijpelijk. Het vermogen om iets wat grappig of geestig is aan te voelen, te waarderen of tot uitdrukking te brengen is voor iedereen verschillend. Verschillen in cultuur, leeftijd, opleidingsniveau, leefsituatie, levenservaringen, geslacht, uiterlijk, karakter en intelligentie spelen een belangrijke rol in het begrijpen, appreciëren en 'maken' van humor. Daarnaast is humor vooral ook een sociaal en contextgebonden fenomeen. De grens tussen wat grappig is en wat niet wordt namelijk in hoge mate bepaald door de groep waarbinnen de humor functioneert. Zo'n groep wordt meestal gevormd door mensen die elkaar op regelmatige basis ontmoeten, bijvoorbeeld op school, op het werk, bij de sportvereniging of binnen het gezin. De humor van deze groepen groeit in de praktijk; grappige onderwerpen of vormen van humor die succesvol zijn worden regelmatig herhaald en gaan een soort code vormen voor de identiteit van de groep.

Nieuwkomers binnen de groep, zoals ik en de andere geforceerde glimlacher aan de statafel, dienden de code te ontcijferen om ons toebehoren aan de groep af te dwingen. Het was die bewuste avond echter eenvoudiger om naar een andere statafel te lopen, waar grappen werden gemaakt die wel op mijn lachspieren werkten.

Nationale humor

Een dief komt de slaapkamer van een Hollander binnen en zegt: “Ik zoek naar geld!” De Hollander springt meteen op en zegt: “Laten we samen zoeken!”

Tijdens de Middeleeuwen wordt een Vlaamse stad belegerd. Als de aanvaller hun stormladders tegen de wallen zetten, roepen de Vlamingen: “Kokende olie, kokende olie!”. Vanuit het centrum van de stad wordt er teruggeroepen: “Ogenblikje, de frieten moeten er eerst nog uit!”

Hoe maakt een Duitser een mossel open?

Hij klopt tweemaal op de tafel en roept: ‘Aufmachen!’

Iedereen kent ze wel: de moppen over de ‘zuinige Hollander’, de ‘frietetende Belg’ en de ‘militaristische Duitser’. Zonder kennis van de bestaande ‘nationale’ stereotiepen zijn deze moppen echter niet te waarderen en/of te begrijpen. Het enorme aantal grappen over Hollanders, Duitsers en Belgen, maar ook andere vormen van ‘nationale’ humor maken namelijk gebruik van culturele, sociale en/of historische verschillen. Om deze humor te begrijpen dien je te beschikken over een grondige kennis van de culturele of sociale context waarnaar verwezen wordt. Deze kennis bestaat uit informatie over figuren, voorwerpen of gebeurtenissen die een herkenbare positie bekleden in die bepaalde cultuur. Wanneer je de geschiedenis van de 2e Wereldoorlog niet kent, zal je de grap over de militaristische Duitser niet goed begrijpen.

Iedere groep, dus ook een natie, ondervindt een bepaalde drang om zich te onderscheiden van anderen. Een gezamenlijke lach kan een verbindende factor zijn voor de natie en onderscheidt de ene natie van de andere. Kortom, wanneer je als ‘Hollander’ lacht om de ‘frietetende Belg’ versterkt dat je gevoel van Hollander-zijn en geef je tegelijkertijd aan je anders te voelen dan de Belgen.

Stedelijke moppen

Tijdens een etentje met een groep vrienden afgelopen weekend vroeg ik hen of zij misschien een aantal moppen kenden over mensen uit Maastricht, Heerlen of Roermond. Als 'rasechte' Sittardenaren schudden zij zo de ene mop na de andere uit hun mouw, waarbij vooral de Maastrichtenaren het moesten ontgelden. Een impressie:

Wat is het ergste wat een Maastrichtenaar tegen je kan zeggen?
Ich kom naeve diech woone!

Waarom stroomt de Maas door Maastricht?
Kwallen hebben ook water nodig.

Het viel me op dat deze moppen ook toepasbaar zouden kunnen zijn op inwoners van andere steden. 'Maastrichtenaar' zou bij 'Wat is het ergste wat een Maastrichtenaar tegen je kan zeggen' vervangen kunnen worden door 'iemand uit Brunssum of Geleen' zonder dat de essentie van de mop voor mij (als Sittardenaar) zou veranderen. Deze moppen hebben dus anders dan bij de meeste Hollander- en Belgenmoppen minder te maken met de karakteristieken van de inwoners (zoals zuinigheid, friet eten, enz.), maar meer met een uiting van 'rivaliteit' tussen steden.

Het is echter bij Hollander- en Belgenmoppen ook niet altijd het geval dat de karakteristieken van de Hollander of Belg aan de basis van de mop staan. Wanneer je op zoek gaat naar Hollander- en Belgenmoppen vind je dikwijls dezelfde mop, met als enig verschil het woord 'Hollander' of 'Belg'. Bij dit soort 'uitwisselbare' moppen is 'domheid' een regelmatig terugkerend onderwerp. Onderstaande moppen kwam ik zowel in de Hollander- als in de Belgenvariant tegen. Door het vervangen van 'Belg' door 'Hollander' verandert de essentie van de mop niet.

Hoe vangt een Belg een vlieg?
Hij jaagt hem op zolder en haalt dan de ladder weg.

Twee Belgen zitten op een tandem.
Zegt de achterste Belg: "Aan de kant, ik ga je inhalen."

Moppen over Maastricht/Maastrichtenaren

Tijdens het etentje met mijn vrienden gaf ik aan dat hun moppen over Maastrichtenaren (zie blog Stedelijke moppen) niet te maken hadden met de karakteristieken van de Maastrichtena-
ren. Je kan namelijk (als je dat wilt) iedereen uitmaken voor 'kwal' of 'dom'. Misschien had ik deze opmerking niet moeten maken, want toen ging het blik met 'Maastrichtmoppen' open waarbij de Maastrichtenaren vooral als hautaine, opgeblazen en arrogante mensen werden neergezet.

Een terugkerend thema was dat Maastrichtenaren iedereen buiten Maastricht betitelen als 'boeren'. Hetzelfde kwam ik tegen in een journalistiek onderzoeksproject van Tjibbe Hoekstra, getiteld 'Hollanders geven geen rondjes' waarin Sabina (een Maastrichtse die in 2006 naar Den Haag verhuisde) opmerkt: "Maastrichtenaren kijken als stadsbewoners van oudsher neer op de mensen die in de rest van Limburg wonen. Dit zijn in hun ogen allemaal boeren... Je komt uit Maastricht, niet uit Limburg, want je wil toch niet als boerenkinkel beschouwd worden, en dat ben je wel als je buiten Maastricht woont".

Nu kan je natuurlijk denken dat Maastrichtenaren vreselijk arrogante mensen zijn, maar is dit eigenlijk wel zo? Is niet het woord 'stadsbewoners' het belangrijkste woord in de opmerking van Sabina? Is de opmerking niet meer een voorbeeld van een stadsmentaliteit tegen een dorps- of kleinere stadsmentaliteit? Is deze stadsmentaliteit wel alleen kenmerkend voor Maastricht of beschouwen andere grote stadsbewoners hun omgevingsbewoners ook als 'boeren'? Zou je in de onderstaande mop Maastricht en Maastrichtenaar ook kunnen vervangen door Sittard en Sittardenaar?

Waarom heeft Maastricht stadswallen?

Antwoord niet-Maastrichtenaar: Om de varkens binnen te houden.

Antwoord Maastrichtenaar: Om de boeren buiten te houden.

Of kan je het misschien nog breder trekken? Is het niet 'normaal' dat de sterkeren en groteren grappen maken over de zwakkeren en kleineren én omgekeerd? Bestaat er niet altijd rivaliteit tussen mensen, dorpen, steden en landen? En is het niet 'normaal' dat deze rivaliteit tot uiting komt in moppen over mensen, dorpen, steden en landen?

'Jewitter' is Kerkraads dialect
voor 'onweer'

'Jrosses jewitter' is Kerkraads
dialect voor 'groot onweer'

'Jans jrosses jewitter' is
Kerkraads dialect voor 'heel
groot onweer'

'Peerd' is Maastrichts dialect
voor 'paard'

'Plat' is Limburgs dialect
voor 'Limburgs dialect'

Dialectmoppen

Tijdens het etentje (zie blog Stedelijke moppen en Moppen over Maastricht/Maastrichtenaren) vlogen me niet alleen moppen over Maastrichtenaren om de oren, maar ook andere steden en hun inwoners kwamen voorbij. Veel van die andere moppen hadden betrekking op het specifieke dialect dat in een bepaalde stad of regio wordt gesproken. Een paar voorbeelden:

Het hangt boven Kerkrade en het begint met een j... Ein jewitter

Het hangt boven Kerkrade en het begint met twee j's... Ein jrosses jewitter

Het hangt boven Kerkrade en het begint met drie j's... Ein jans jrosses jewitter

Welk dier van 25 letters kennen ze in Maastricht?

Un peeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeerd

Niet alleen bij moppen, maar ook bij andere culturele uitingsvormen in Limburg staat dikwijls een specifiek Limburgs dialect centraal. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de 'hit' van Demi-Sec, getiteld 'Oh Temara'. In dit nummer wordt het Heerlens 'plat' op een zodanige manier gebruikt dat de woorden een komische uitwerking hebben.

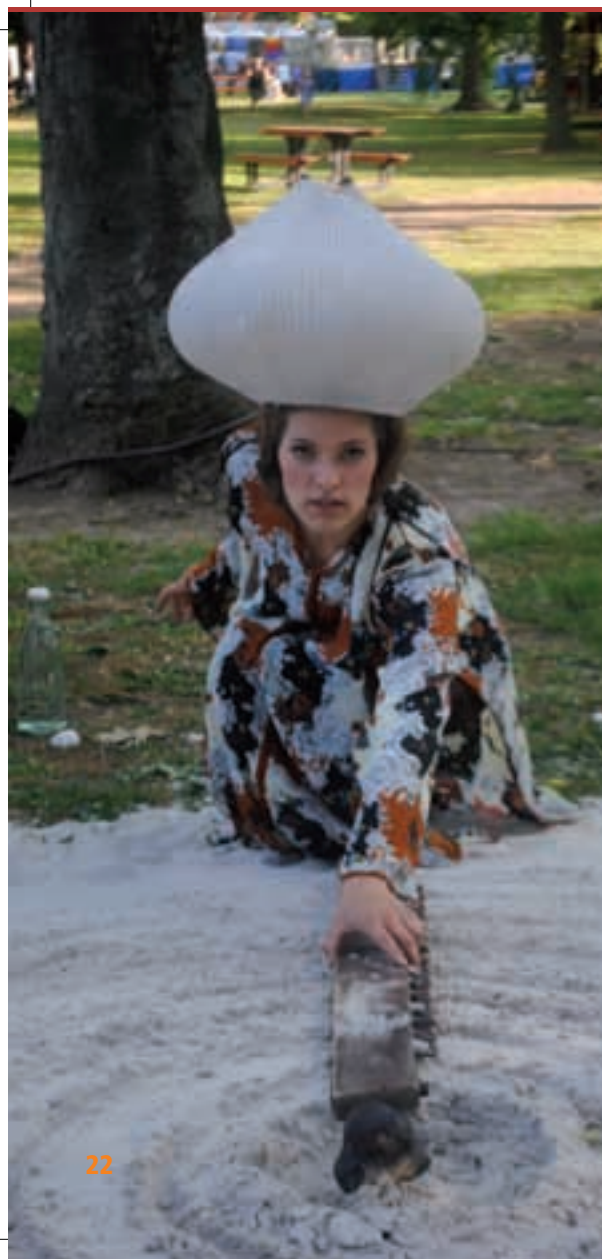
Naast grappen en grollen over specifieke Limburgse dialecten bestaan er ook een hele hoop grappigheden over het Limburgs dialect in zijn algemeenheid. Diverse Limburgse buuttereedommers spelen dikwijls met het Limburgs in vergelijking tot het Nederlands, waarbij ze bijvoorbeeld een ontmoeting tussen een Hollander en een Limburger naspelen. Zo'n ontmoeting staat dan bol van de spraakverwarringen door de verschillen in taal, bijvoorbeeld de 'tas koffie inschudden' in plaats van de 'kop koffie inschenken'.

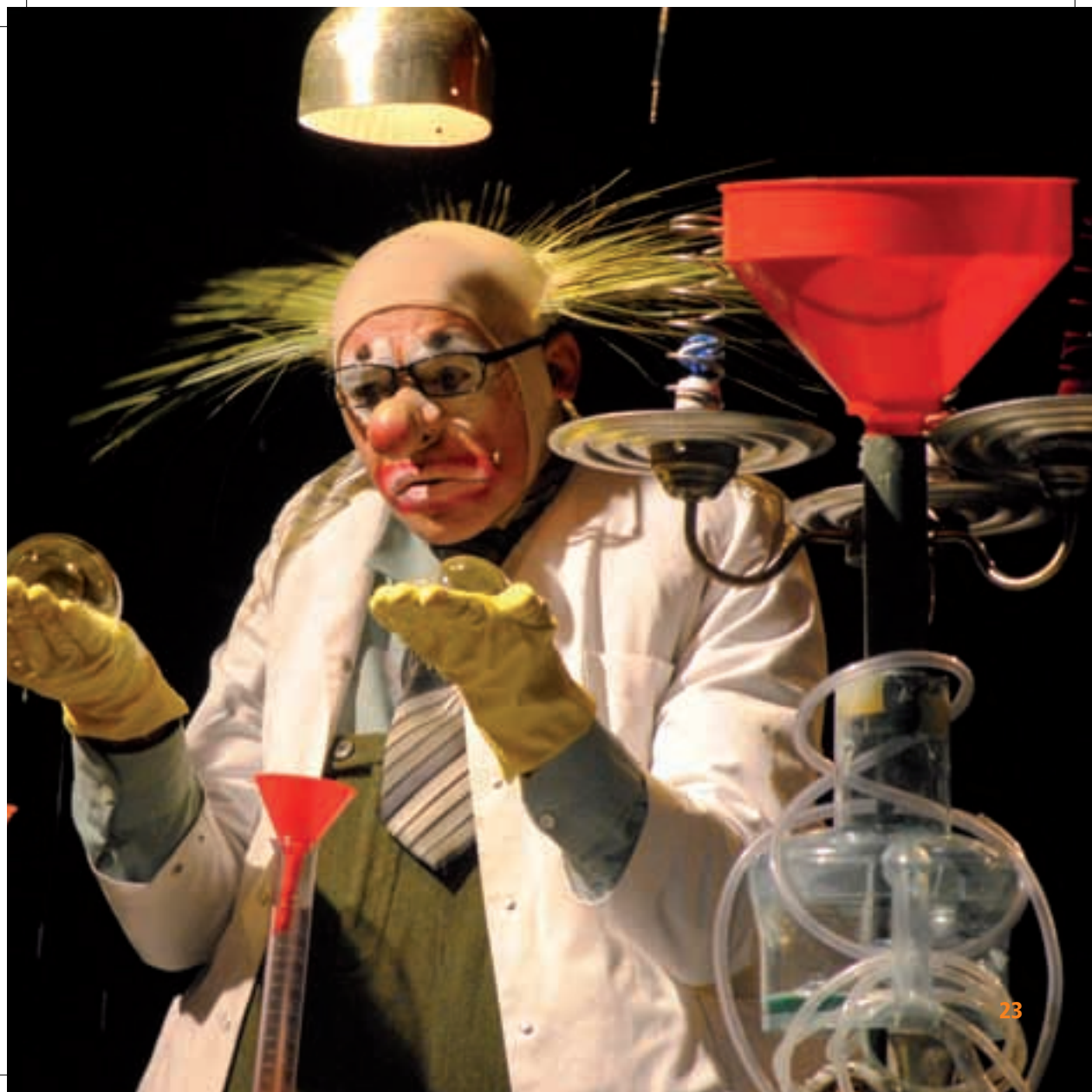
De grappen over het dialect, gemaakt door Limburgers zelf, zijn echter van een lieflijkere toon dan de grappen over het dialect gemaakt door niet-Limburgers. Een voorbeeld van een mop, duidelijk niet gemaakt door een 'rasechte' Limburger:

Wat is het verschil tussen een Limburger en een Marrokaan?

Een Marokkaan kun je nog fatsoenlijk Nederlands leren.

Deze mop stelt in zekere zin de Limburger gelijk aan een allochtoon en refereert daarmee aan het Limburgse gevoel van 'er niet bij horen' en het gevoel niet geaccepteerd en gerespecteerd te worden door de Hollanders. Ik denk dat er weinig 'rasechte' Limburgers zijn die om bovenstaande mop kunnen lachen.

Archetypen

De afgelopen blogs over humor en dan in het bijzonder de blogs over moppen, brachten mij op een nieuwe gedachte: bestaat humor uit archetypen? Bestaat humor uit vaste patronen die zich op verschillende manieren steeds herhalen?

Archetypen zijn bepaalde patronen waar kopieën van gemaakt kunnen worden. Archetypen bestaan uit universele thema's die zich op verschillende individuele manieren manifesteren. De Zwitserse psychiater Carl Jung was de eerste die het begrip 'archetype' gebruikte om een bepaald collectief onderbewustzijn te beschrijven. Jung geloofde dat archetypen in ieders onderbewustzijn genesteld zijn als een product van gedeelde ervaringen van onze voorouders.

Archetypen worden onderverdeeld in twee categorieën: karakters en situaties/symbolen. Qua karakters onderscheidt Jung onder andere: de persona: de facade die een mens aan de buitenwereld toont, de schaduw: de duistere kant van het onbewuste, de anima, de animus en het zelf. Qua symbolen onderscheidt Jung: het kind, de held, de grote moeder, de wijze oude man, de oplichter, de eeuwige jongeling, de schone maagd en het goddelijk koppel. Deze archetypen komen volgens Jung niet alleen voor in mythen en andere universele verhalen, zoals sprookjes, maar ook in dromen. Buiten de psychologie hebben Jung's ideeën over archetypen vooral veel invloed gehad in de literatuur en kunst.

Zijn de archetypen van Jung ook toepasbaar op humor? Of bestaan er binnen de humor andere archetypen die op verschillende manieren gebruikt worden? Ik denk dat er wel bepaalde universele thema's in de humor te ontdekken zijn, maar waarschijnlijk andere dan de archetypen van Jung. We lachen om absurde situaties, om situaties waar we eigenlijk niet om mogen lachen, situaties waarin dingen fout gaan, om persiflages van stereotypen of mensen met aanzien, slap 'geouwehoer', vreemde gezichtsuitdrukkingen en bewegingen en nog veel meer. Misschien zijn dit humor-archetypen of bepaalde vormen van universele humor, humor waar iedereen over de hele wereld om kan lachen...

Toon, de musical

Zondag 22 mei was het eindelijk zover, de Limburgse première van de musical 'Toon'. Nou ja, première, volgens producent Albert Verlinde was het eerder de derrière, aangezien de voorstelling van 17 december 2010 uitgesteld moest worden door enorme sneeuwval en inmiddels meerdere voorstellingen in Sittard geweest waren. Maar na lang wachten was het dan eindelijk zo ver. En wat was ik benieuwd! Nieuwsgierig, vooral naar hoe Alex Klaasen Toon Hermans zou neerzetten. Persoonlijk had ik mijn twijfels, want hoe kan iemand uit Amsterdam, dé trots van Sittard spelen? Hoe kan iemand anders het bijzondere talent van 'de clown' van Nederland benaderen of zelfs evenaren?

Tijdens de eerste minuten van de musical werd mijn angst in eerste instantie helaas werkelijkheid. De manier waarop Klaasen sprak, het accent wat hij probeerde na te doen, kwam niet overeen met het accent van Toon. Het accent was eerder Belgisch dan Limburgs en de hele verschijning van Klaasen kwam niet overeen met het beeld dat ik van Toon Hermans heb. Maar toen Klaasen begon te zingen viel mijn mond open van verbazing en tegelijkertijd gingen al mijn haren overeind staan! Wat een stem! En dat vibrato! Ik hoorde bijna geen verschil meer tussen Klaasen en Toon Hermans! Vanaf dat moment werd ik meegesleurd in een prachtige musical waarin alle aspecten van het theaterleven van Toon aan bod kwamen.

Ook enkele conferences van Toon werden door Klaasen nagedaan: de voorzitter opent, de doif is tod, Mister Tonio en de piano. Wat lijkt het me lastig voor Klaasen om dit na te doen, vooral qua timing. Toon was een meester in timing. Hij kon het publiek op een zodanige manier bespelen dat ze al dingen voor hem invulden, voordat hij het zelf had uitgesproken (denk hierbij aan 'Wat ruist er door het struikgewas'). Daarnaast had Toon het vermogen om van 'niets' iets enorm grappigs te maken. Neem 'de voorzitter opent', het is alleen een opsomming van namen, waarbij de manier van het voorlezen van de namen en de herhaling van de namen voor het komische effect zorgen. Maar wat deed Klaasen dat goed! Ook hij kreeg het publiek zo ver dat ze de namen voor hem invulden.

Kortom, het was een heerlijke avond, die recht deed aan Sittards trots, Toon Hermans.

Sjaele zeiver en laammaekerie

De musical over Toon zette mij aan het denken over de humor van Toon en wat die humor zo bijzonder maakt. De bekendste humor van Toon gaat eigenlijk nergens over. Nou ja, nergens, Toon weet van niets 'iets' te maken. Dat doet hij in de conference 'de voorzitter opent', maar nog briljanter in de sketch waarin hij toneelmeester Johnny een tennisracket uit de auto laat halen en vervolgens minutenlang 'niks' staat te doen op het podium. Een andere bekende sketch van Toon is de sketch waarin hij minutenlang de stoel van zijn zuster laat zien aan het publiek. Een sketch over een stoel waarin hij alleen vertelt hoe de stoel uit ziet en hoe je er op moet zitten, in Sittard en omgeving ook wel bekend als sjaele zeiver. Sjaele zeiver is het beste te omschrijven als een hoop flauwekul of op z'n Hollands, 'geouwehoer'. Sjaele zeiver wordt gezien als een typisch Sittards begrip dat zich van daar uit verder verspreid heeft.

Ook 'laammaekerie' wordt gezien als een typisch Sittardse vorm van humor. Laammaekerie is te omschrijven als het op een humoristische wijze de spot drijven met de fouten, onvolkomenheden van een ander, zonder pijnlijk, grof, kwetsend of respectloos te worden. Het is een soort spel waarbij de Sittardenaren elkaar met de nodige ironie, maar altijd respectvolle manier in de maling nemen. Bij Toon zijn ook wel kenmerken van laammaekerie terug te vinden. Vooral de manier waarop hij grap-

pen (over anderen) maakt. Toon laat de mensen wel lachen, maar hij zal zijn lach nooit halen uit het kwetsen van mensen. Ook zijn typetjes (hoe tragisch hun verhaal soms ook is, zoals bij de goochelaar waarbij alle trucjes mislukken), laat hij in hun waarde en hij laat alleen hun onvolkomenheden op een humoristische manier zien.

Misschien is dat voorzichtige en niet kwetsende wel een typisch Limburgse eigenschap. In vergelijking met 'Hollanders' zijn Limburgers een stuk voorzichtiger. Limburgers zullen nooit recht in je gezicht zeggen dat je iets niet goed doet of dat ze je niet mogen. Deze eigenschap van Limburgers kwam ook ter sprake in het onderzoeksproject 'Hollanders geven geen rondjes' van Tjibbe Hoekstra. Limburgers gaan liever de confrontatie uit de weg en bewaren de lieve vrede, praten liever over andere onderwerpen dan het onderwerp dat hun in de weg staat. Ook dit is wel terug te vinden bij Toon Hermans. In de jaren zeventig werd hij veelvuldig beschuldigd van 'niet-geëngageerd-zijn', het niet aankaarten van politieke en maatschappelijke thema's. Toon vond echter dat hij juist wel geëngageerd was door de mensen in zijn theatershow een alternatief te bieden voor alle ellende in de wereld. Hij bood de mensen amusement en liefde voor het leven en de natuur, een lichtpuntje in hun bestaan. Misschien is dat ook wel waarom ik zo van de humor van Toon houd. Het is respectvol, vreugdevol en lief, in tegenstelling tot de humor van de vele boze, tierende en opzettelijk choquerende cabaretiers van deze tijd.

Buuttereeden

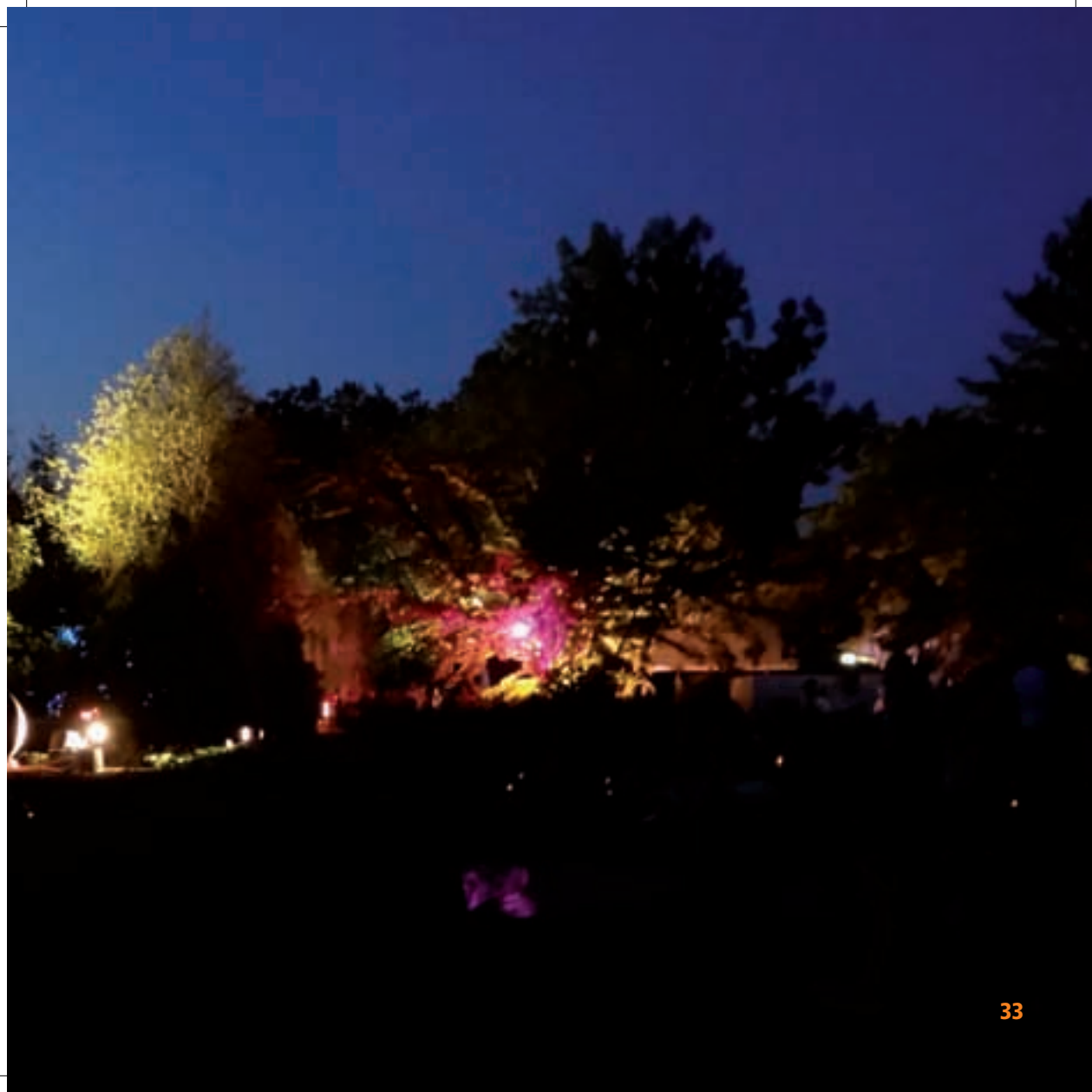
Wat ongelooflijk toevallig! Deze week (30 mei t/m 5 juni) is het Humorweek op Nederland 3, terwijl in Sittard-Geleen van 2 t/m 5 juni het Humorfestival/Park Kolderiek plaatsvindt. Tijdens de Humorweek op Nederland 3 besteedt de VARA aandacht aan cabaret en comedy met volledige cabaretvoorstellingen, maar ook met programma's over de mensen achter de grap. Tijdens het programma 'Evenblij met Humor' zag ik een interview met stand-up comedian Marlon Kicken. Marlon werd geboren in Willemstad op Curaçao, maar hij groeide op in Aarle-Rixtel, een klein dorpje in Zuidoost-Brabant. Sinds enkele jaren maakt Marlon furore als stand-up comedian en in 2009 won hij de comedy-award voor Nederland en Vlaanderen als de beste stand-up comedian. Tijdens het interview sprak Marlon naast zijn stand-up comedy carrière ook over zijn verbondenheid met Brabantse tradities waaronder het carnaval. Hij vertelde dat hij prins carnaval van Aarle-Rixtel was en dat hij zijn carrière als stand-up comedian begonnen was als tonprater op carnavalszittingen.

Nu is tonpraten een ander woord voor het in Limburg zeer bekende buuttereeden: het op een humoristische manier, in het dialect, belichten van plaatselijke of maatschappelijke toestanden, in de rol van een typetje, staande in een ton/buut. Een 'buut' of optreden van een buuttereeder wordt voornamelijk uitgevoerd tijdens de carnavalsperiode en komt vooral voor in Duitsland, tussen Düsseldorf en Mainz en in Belgisch en Nederlands Limburg. In Nederlands Limburg is het buuttereeden nog uitermate populair. Jaarlijks worden er buuttekampioenschappen gehouden, die op de lokale televisie worden uitgezonden. Maar ook live zijn buuttereedners nog zeer populair. Op carnavalszittingen zijn zij zeer gewilde artiesten en de laatste tijd zie je hen ook steeds vaker 'buiten het seizoen' optreden, als presentator of als buuttereeder op een bijzondere gelegenheid.

Dit jaar vinden we ook een groot aantal buuttereedners in Park Kolderiek. Elke dag van een uur of 15.00 tot 22.00 tonen ze hun 'buut' in Bulderkerk Katrina. Een buut in een kerk is op zich al redelijk wonderbaarlijk, daarbij opgeteld het vreemde tijdstip (buiten het carnavalsseizoen) en het feit dat ze niet in een buut of ton staan, belooft een bijzondere ervaring te worden voor zowel de buuttereedners, als ook voor het publiek.

Frenske van Zitterd

Relatief dicht bij Park Kolderiek, in Ophoven, fietste ik vandaag langs de buste van Frenske van Zitterd oftewel Frans Appelmans. Frans Appelmans, onder andere bekend als buuttreedner is een begrip in de Sittardse humor.

Naast zijn bekendheid als één van de eerste buuttekampioenen van Limburg (hij won de titel in 1964 en 1967) is Frans Appelmans (1919 – 1986, Sittard) misschien (in Sittard) nog wel bekender van gedichten en teksten die hij schreef in het Sittards dialect. Ongeveer 25 jaar lang schreef Frenske teksten voor de huis-aan-huis blad De Maas en Mijn, waarin hij op zijn eigen wijze commentaar gaf op de gang van zaken in zijn stad. Zijn teksten waren meestal zeer humoristisch, soms poëtisch maar vaak ook kritisch.

Met dank aan Stichting Sittards Verleden vindt u op de volgende pagina een komisch verhaal van Frenske van Zitterd waarin hij als 'jungske' op zoek is naar het antwoord op de vraag waar kindjes vandaan komen.

Wo koume de kiendjes vandaan?

In oos jóng daag, wie meister Zelis es drager van 't gezag, veur de klas sjtóng, woort noots euver seks gesjpraake.

Went me nao ein sjlaopeloos nach s' mörges wakker woort ónger 't kawd water van de pómp en zich effe later trök vónj achter de wit gesjoerde taofel, wo op ein pan mit sjepek en eier sjtóng te wachte, waor 't memènt niet erg gunstig óm hie euver te beginne.

De moder haw de sjotelsplak ónger handbereik ligke en oet ervaring wós ich dat zie dao goud mit koosj ómgaon. 't Idee te wille weite wo de kèndjes vandan koume haw mich noots losgelaote, veural ómdat 't mich zelf ouch aangóng.

Oet hääre eige haw de moder ós al èns vertèld dat d'n ooievaar de kèndjes brach die hae in de werm lenj ónger eine pawmesjtroek haw opgegrave.

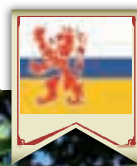
Dit leek mich zeer ónwaarsjienlik, dao ich bie 't duifpees van mie brouer Bart, nónk Math heur-de zègke taenge de moder: "Anna, hae is wie twee dröppele water zie vader". Mie brouer zien vader waor ouch miene vader en dae waor nao mien bèste weite noots in de werm lenj gewaes. Zo zout ich mit 't raodsel, wie eine ooievaar in de werm lenj, sjus dae pawmesjtroek koosj oet-zuike, wo ónger ein kèndje loug, dat wie twee dröppele water oetzoug wie mien vader. Ich höb 't toes èns eine keer gevraag. De moder keek mich èns raar aan en zag: "Jóng, doe bès pas 12 jaor en eine keer kump d'n tied, das doe ouch wits wo de kènjer vandan kómme." En wienee is dae tied", wol ich heure. Doe zag vader vanachter de gezèt: "es de proeme riep zeen". Mer dat haet 'r geweite, de gezèt houfde hae niet meer te laeze.

Doe kreeg ich mien grote kans oppe sjool. Meister Zelis waor krank, waat selje veurkoum en de plaatsjervanger waor eine jónge óngerwiezer dae euver koetjes en kalfjes begoosj te sjpraake.

Ich zag: "Meister, ich wol uch èns get vraoge, waar komen de de jonge kalfjes vandaan?" "Die komen uit de oude koeien", zag de meister. Ich dach, aha, noe höb ich 'm.

"Meister", vroug ich, "en waar komen die oude koeien vandaan?"

"Die halen ze uit de sloot", glimlachte de meister.

Waar komen de kindjes vandaan?

Toen we jong waren, toen meester Zelis voor de klas stond, werd er nooit over sex gesproken. En als men de volgende ochtend wakker werd en na een koude douche achter een pan met spek en ei aan de ontbijttafel ging zitten, was dat ook niet het goede moment om er over te beginnen. Moeder had altijd een theedoek binnen handbereik liggen en uit ervaring wist ik wat ze daarmee kon doen. Het idee te willen weten waar de kindjes vandaan komen heeft me nooit losgelaten omdat het mijzelf ook aanging. Moeder had ons al eens verteld dat de ooievaar de kindjes bracht die hij in een warm land onder een struik vandaan had gehaald.

Dat leek mij heel onwaarschijnlijk want op het doopfeest van mijn jongste broer hoorde ik mijn oom zeggen dat mijn broertje als twee druppels water op mijn vader leek. En mijn broer's vader was ook mijn vader en voor zover ik wist was hij nog nooit in warme landen geweest. Dus ik zat met het raadsel hoe de ooievaar onder al die struiken precies dat kindje kon uitzoeken dat als twee druppels op mijn vader leek. Ik heb het thuis een keer gevraagd en toen keek mijn moeder me raar aan en zei dat ik er nog wel achter kwam waar de kindjes vandaan kwamen, als de tijd rijp was.

Opeens kreeg ik mijn kans op school, toen meester Zelis vervangen werd door een jonge leraar die over koetjes en kalfjes begon te praten. Ik vroeg hem waar de jonge kalfjes vandaan kwamen. De jonge leraar antwoordde dat ze uit de oude koeien kwamen. En ik dacht dat ik eindelijk antwoord op mijn vraag ging krijgen toen ik vervolgens vroeg waar de oude koeien vandaan kwamen. Glimlachend antwoordde de jonge leraar dat die uit de sloot kwamen.

Park Kolderiek, voorstellingen

Vandaag 2 juni, in een heerlijke zonnetje, vond de opening van het Toon Hermans Humorfestival, Park Kolderiek 2011, plaats in het Stadspark in Sittard. Het thema van de 2e editie van het Humorfestival is 'de liefde voor de lach' en volgens het programmaboekje belooft Park Kolderiek ons te laten lachen en ons hart te laten gloeien van liefde.

Vol verwachting stap ik het Stadspark binnen, dat is omgetoverd tot een sprookjesachtige omgeving met diverse theaterlocaties, tentjes, barretjes, podia, kunstwerken, decoraties en prachtig gekleurd licht. Wanneer ik door het park loop merk ik, dat ik, als ik alles goed wil bekijken, sowieso morgen terug moet komen, maar ook dat ik een soort focus moet aanbrengen in mijn bezoek. Ik besluit vandaag te focussen op een aantal voorstellingen en morgen beter te kijken naar de kunstwerken en de aankleding van het park.

Met dat voornemen in mijn gedachten kom ik lopend door het park onder andere langs Café Victoria, waar overdag een kleine tentoonstelling over Toon Hermans te zien is en 's avonds liedjes van Toon Hermans ten gehore worden gebracht, Teatro Cuatro met een clowneske voorstelling van Goos en Gabriël, de Bulderkerk waar diverse buuttereedners optreden, om vervolgens uit te komen bij Theater Anu's Humoraland.

Humoraland is een interactieve theatervoorstelling waarin je door 'lampenmannetjes' meegenomen wordt in hun zoektocht naar de lach. Wanneer je de poort van Humoraland gepasseerd bent kom je terecht in een klein stadje met verschillende theaterhuisjes. De zoektocht naar de lach voert je langs deze verschillende huisjes waarin humoristen, dichters en potsenmakers je ingrediënten aanreiken om uiteindelijk 'de koningin' te verleiden tot de lach. De interactiviteit van de voorstelling maakt het voor iedereen apart tot een unieke belevenis. Elke bezoeker van Humoraland kan zijn eigen invulling geven aan de zoektocht naar de lach doordat iedereen zijn eigen keuzes kan maken in de voorstelling en iedereen zijn eigen manier van reageren heeft op de aangeboden humoringrediënten.

Op deze manier presenteert de voorstelling een mooie symboliek voor het feit dat iedereen zijn eigen manier van humor maken en ervaren heeft en dat humor in elke groep een andere betekenis kan krijgen.

Naast mijn bezoek aan Humoraland bracht ik ook een uitgebreid bezoek aan de clown Paolo Nani met zijn voorstelling Jekyll en Hyde. Een wonderlijke voorstelling waarin geen woord wordt gesproken, maar alles verbeeld wordt door middel van mimiek, stemgeluidjes en muziek. Nani verbeeldt in eerste instantie Hyde, een verlegen professor die een ontdekking doet, maar die ontdekking vervolgens niet kan uitleggen aan publiek omdat hij plankenkoorts heeft. Teleurgesteld in zichzelf gaat hij op zoek naar een formule die hem van zijn verlegenheid kan afhelpen en wanneer hij die formule ontdekt, verandert hij in Jekyll. Alleen is Jekyll niet alleen verlost van zijn plankenkoorts, maar hij verliest bijna alle gevoel van schaamte. Hij wordt baldadig, gooit waterballonnetjes in het publiek en rockt het podium op stevige gitaarmuziek. Paolo Nani is een boeiende clown, die qua bewegingen en mimiek duidelijk 'clown' is, maar door toevoeging van licht- en geluidseffecten en 'showmanship' ook een hedendaagse 'ster' neerzet.

Morgen een nieuwe dag Park Kolderiek, ik verheug me er nu al op!

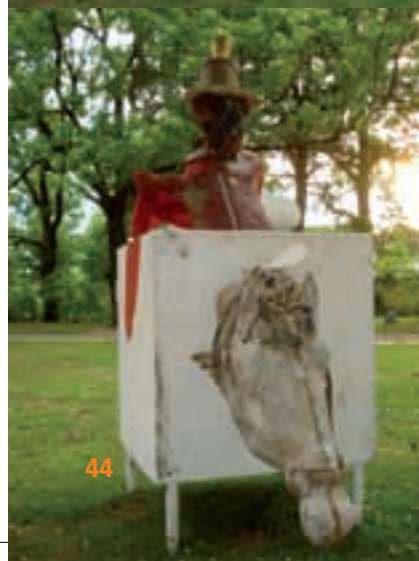
dt i
a

a j
b t

n o f l

44

Park Kolderiek, artistiek

Gisteren had ik mij voorgenomen om vandaag te focussen op de beeldende kunst en decoraties in het park, maar ik heb gisteren nog zoveel voorstellingen niet gezien! Ik ben nog niet bij Circus Ronaldo geweest, Goos en Gabriël heb ik nog niet gezien, InesInez heb ik gemist, diverse acts op het Lovepodium, maar ook de Route d'Amour van Jeugdtheater Het Laagland heb ik nog niet gezien.

Ik besluit mijn ogen vandaag goed de kost te geven wat betreft de kunst en decoraties, maar ik wil toch ook proberen nog wat optredens mee te krijgen. Dag twee Park Kolderiek:

Het eerste waar mijn oog bij binnenkomst in het park op valt is de vijver met de fontein, die uitzielt als een grote kandelaar uit het sprookje Belle en het Beest, omgeven door grote knalrode harten. Niet te missen bij de vijver is het eerste kunstwerk: een groot rood bord met daarop alleen het woord 'NAT'. Dit werk van Martijn Engelbert vergroot de verwachting van het publiek (dat een vijver met water nat is), waardoor het bord een humoristische lading krijgt.

Wanneer we vervolgens bij de vijver rechtsaf lopen komen we in Tanja's Sculpture Theatre, een groep beelden gemaakt door kunstenares Tanja Ritterbex. De beeldengroep is een bijzondere combinatie van aparte figuren, zoals een zeemeermin die met haar hoofd in de grond zit, een schaars geklede dame die met haar tong een vlieg probeert te vangen, een vissend konijn en een figuur met haar hoofd leunend tegen een boom. De beeldengroep is absurdistisch, humoristisch en refereert aan een sprookjeswereld. Ik loop verder en kom uit bij een groep met kleine huisjes die elk hun eigen 'podium' bieden aan voorwerpen refererend aan liefde.

De huisjesgroep is tevens het startpunt voor de Route d'Amour van Het Laagland en vormt het decor voor een kort theaterstukje over een engel. De Route d'Amour heeft prachtige decors gevonden en gevormd in het stadspark. Aan de andere kant van de vijver vind je een enorme boom met jurken en in de beek van het stadspark probeert een meisje omringd met lilies en zwanen een kikker door een kus om te toveren in haar droomprins. In datzelfde beekje speelt zich ook het treurige liefdesverhaal af tussen een visser en een vrouw in een bootje en in het bos op de achtergrond zie je hysterische bruidjes rondrennen. Afgezaagde boomstronken en takken dienen als decorstukken voor korte voorstellingen, waarin ook bosnimfen en engelen ons proberen te vervullen van liefde.

Morgen dag 3 Park Kolderiek!

Kolder

“Kolder was het... Het had iets van carnaval, van kermis. Het was nonsens. Zomaar gekkigheid...”¹

Dag 3 Park Kolderiek. Vandaag liep ik Café Victoria binnen toen een ‘Kolderliedje’ van Toon Hermans te horen was. ‘Notte bella margarinetta’ klonk door de speakers van de spiegel tent in het stadspark. Het liedje brengt bij mij altijd herinneringen aan mijn kindertijd naar boven, toen de muzikleraar op de lagere school ons dit liedje leerde. Toen vond ik het maar een raar liedje en van Toon Hermans had ik nog nooit gehoord. Maar nu vind ik het geweldig. Een liedje opgebouwd uit losse woorden, zonder gezamenlijke betekenis en zonder samenhang. Pure kolder, onzin en gekkigheid op een dusdanige melodie dat het uren en soms zelfs dagen in je hoofd blijft hangen.

Notte bella margarinetta,

Moetjes watt oore

Notte bella margarinetta,

Smoesjes d’amore.

Loena - loena ,

Fietsebel - armonica

Loena - Loena,

Nel koppie tee.²

Wat is dat toch met die kolder? Waarom is dat toch zo leuk, terwijl het helemaal nergens over gaat? Sjaele zeiver doet eigenlijk hetzelfde. Het is ook een hoop onzin bij elkaar, maar meestal zit daar nog een verhaallijn in. Misschien is het wel juist het feit dat het ‘nergens’ over gaat, wat het zo leuk maakt. Tijdens het luisteren naar kolder en sjaele zeiver kun je ontspannen en je laten meevoeren zonder dat je daarbij constant moet opletten en nadenken om mee te praten of de juiste reactie te geven, zoals je dat bijvoorbeeld hebt bij een gesprek over werk of een discussie over politiek. Kolder en sjaele zeiver komen dicht bij het hart dan bij de ratio. Ze refereren aan je gevoel, het centrum van de meest oprechte en pure lach.

¹ Hermans, T. (2001). Levensboek. ² Hermans, T. (2008). Kolderliedjes.

Humor en liefde

Humor en liefde vind ik persoonlijk één van de mooiste combinaties die er is. Want hoe kan je van iemand houden als je met diegene geen lol kan hebben of als je samen niet kan lachen? De combinatie van humor en liefde is ook duidelijk voelbaar in Park Kolderiek. Zeker 's avonds in het donker krijgt het stadspark door de sfeerverlichting en prachtige voorstellingen een hartverwarmende sfeer.

De combinatie humor en liefde doet mij denken aan Toon Hermans en de prachtige liedjes en gedichten die hij schreef over en voor zijn vrouw Rietje. 'De appels op de tafelsprei' is een prachtig liefdesliedje dat inmiddels door diverse andere artiesten gezongen is. Maar voor mij is het ultieme liefdesliedje van Toon Hermans 'Lente me'. Elke keer als ik dit lied hoor, krijg ik kippenvel en kost het me moeite mijn tranen te bedwingen. Ik moet toegeven dat mij dit het grootste aantal keren niet lukt, zeker niet als ik erbij de emotie in de ogen van Toon zie als hij het lied zelf zingt.

In wat een schril contrast staat de liefde die Toon tentoonspreidt voor zijn vrouw met de manier waarop hedendaagse cabaretiers over hun partners praten. Tijdens de Humorweek van de VARA kwamen diverse cabaretiers voorbij die over hun vrouw/man spraken. In de uitgezonden show van Lenette van Dongen kwam haar man meerdere malen ter sprake, maar niet op een erg liefdevolle manier. Verhalen over sex (en vooral het ontbreken daarvan) zijn niet echt een toonbeeld van liefde en romantiek. Gelukkig nuanceert Lenette aan het einde van haar show haar opmerking en laat zij duidelijk merken dat zij van haar man houdt. Anders is dit bij een groot aantal cabaretiers waarbij hun vrouw of vriendin de ene opmerking na de andere te verduren krijgt, die ook aan het einde niet genuanceerd worden.

Buuttereedners staan er voor mijn gevoel een beetje tussenin. Veel buuttereedners hebben wel grappen over hun vrouw, maar de grappen zijn van een zachte en respectvolle toon, zelfs over schoonmoeders. De tegenstellingen tussen man en vrouw en het 'stereotype' zeuren van de vrouw worden op de hak genomen, maar er worden geen scheldwoorden gebruikt of intieme details onthuld.

Buuttereeden, do's and don'ts

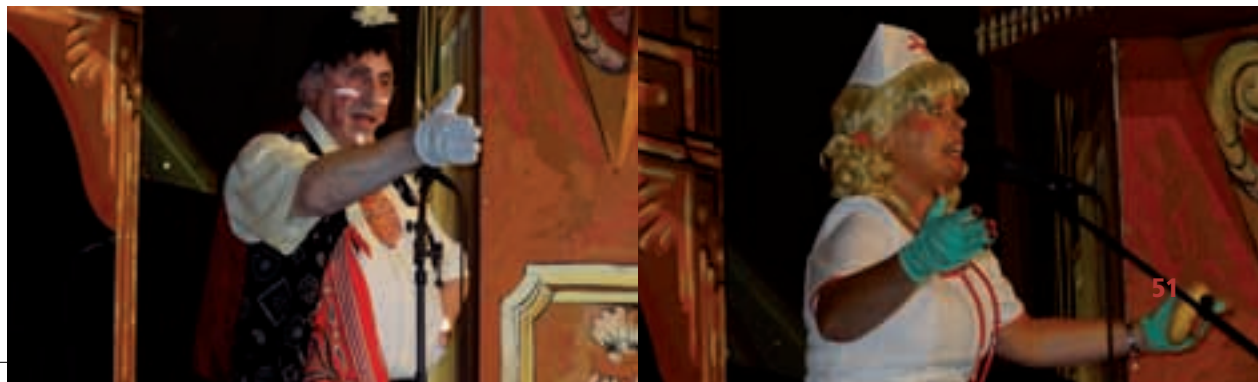
In een eerdere blog heb ik buuttereeden omschreven als het op een humoristische manier, in het dialect, belichten van plaatselijke of maatschappelijke toestanden, in de rol van een typetje, staande in een ton/buut. Er zijn echter nog meer 'voorwaarden' waaraan een buut 'volgens oud gebruik' moet voldoen:

- Een buut vindt plaats tijdens het carnavalsseizoen (van 11 november tot en met Aswoensdag)
- Een buut vindt plaats op een carnavalszitting
- De buut is in het dialect
- Een buut is een combinatie van tekst en aankleding en mimiek
- De buuttereeder personifieert een typetje (in een bepaalde functie of met een bepaald beroep)
- Een buut bespreekt maatschappelijke of algemeen menselijke verhoudingen
- Een buut is altijd humoristisch of kolderiek
- Een buut heeft betrekking op plaatselijke of politieke toestanden of op het dagelijks leven
- Een buuttereeder brengt zijn buut vanuit een ton of buut
- Een buut duurt tussen de 10 en de 20 minuten
- Een buuttereeder wordt tijdens zijn buut begeleid door de buuttemars

Tijdens Park Kolderiek kon echter door de optredende buuttereedners niet aan elke voorwaarde voor hun optreden worden voldaan. Om te beginnen valt de maand juni buiten het carnavalsseizoen en is Park Kolderiek niet te vergelijken met een carnavalszitting. Daarnaast ontbraken de ton om in te staan en de buuttemars om de buuttereedner te begeleiden. Tijdens en na Park Kolderiek sprak ik met enkele buuttereedners over hun 'vak' en aan welke voorwaarden zij waarde hechtten en aan welke misschien iets minder.

Uit de gesprekken kwam voor mij opvallend naar voren dat de buuttereedners minder waarde hechtten aan de ton of buut waarin ze optreden en nog minder aan het tijdstip van het optreden (binnen of buiten het carnavalsseizoen). Het typetje en de zachte aard van de moppen en humor staan wel hoog in het vaandel evenals de buuttemars. Opmerkelijk vond ik ook het feit dat de meeste buuttereedners zich zorgen maken over de toekomst van het buuttereednen. Ze zijn bang dat het publiek het buuttereednen steeds minder gaat waarderen en dat er steeds minder mensen zijn die buuttereedner willen worden, omdat het schrijven en uitproberen van een buut een intensief en tijdrovend proces is. Aan de andere kant wordt er hoop geput uit de huidige buuttereednercursussen die gegeven worden en het feit dat er vaker avondvullende programma's zijn met alleen buuttereedners, die goed bezocht worden. Ook tijdens Park Kolderiek zat de bulderkerk elke dag vol en is dit een onderdeel dat voor herhaling vatbaar is in een volgende editie.

Buuttereedners, stand-up comedians, cabaretiers en clowns

Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen buuttereedners, clowns, stand-up comedians en cabaretiers? Ik vroeg het aan het publiek en de artiesten op Park Kolderiek. Buuttereedners zijn vaak typetjes, die praten over een bepaald onderwerp en passend bij het onderwerp zijn uitgedost. Het typetje en/of het onderwerp is vaak een spiegelbeeld van een persoon met aanzien of een maatschappelijke situatie. Buuttereedners zijn verbonden aan het carnavalsseizoen en het zijn voornamelijk amateurs (ze hebben naast het buuttereednen nog een vaste baan). De buut is een soort sketch in het dialect met een kop en staart, die vooral bestaat uit 'sjaele zeiver'.

Stand-up comedians maken veel gebruik van improvisatie. Ze maken veelal gebruik van grove en beledigende teksten. Daarnaast is stand-up interactief en meer van de hak op de tak, er wordt minder een afgerond verhaal gebracht.

Bij cabaret zijn de thema's in vergelijking tot het buuttereednen en de stand-up comedie meer uitgediept, en er zitten vaak serieuze stukken tussen die de mensen aan het denken zetten. Cabaretiers behandelen vaak meerdere actuele thema's in plaats van één afgerond verhaal in één thema. Ze maken meer gebruik van woordgrappen en liedjes en kunnen grof zijn in hun uitspraken.

Een clown is puur voor vermaak. Ze maken gebruik van een meer 'kinderlijke' humor, en ze behandelen meestal geen maatschappelijke of actuele onderwerpen. Clowns maken veel gebruik van mimiek en pantomime, werken met attributen en de teksten zijn veel minder belangrijk of totaal afwezig. De humor van de clown zit vaak in mislukte dingen en 'dom' spelen.

Conclusie

'Bestaat er een specifieke humor in de Euregio Maas-Rijn?'. Dat is de vraag waarmee ik me de afgelopen maanden heb ondergedompeld in de wereld van de humor. Ik ben mij er van bewust dat het antwoord op deze vraag niet te vinden is in de tijdspanne dat ik met het onderzoek bezig ben geweest. Daarvoor zijn het onderzoeksgebied, de Euregio Maas-Rijn, maar ook het onderzoeksonderwerp, humor, te uitgebreid. 'Humor met een zachte 'g'. Sjaele zeiver, laammaekerie, buuttereednen en kolder ' is een eerste aanzet tot het uitwerken van een antwoord op de onderzoeksvraag.

De eerste zes blogs van mijn onderzoek gaan in op humor als een sociaal en contextgebonden fenomeen. Allereerst is het vermogen om iets wat grappig is aan te voelen, te waarderen of tot uitdrukking te brengen voor iedereen verschillend. Elk individu heeft dus een ander gevoel voor humor, afhankelijk van zijn cultuur, leeftijd, opleidingsniveau, leefsituatie, levenservaringen, geslacht, uiterlijk, karakter en intelligentie. Daarnaast is humor ook gebonden aan bepaalde groepen. In verschillende gezinnen, families, bedrijven, cafés, sportverenigingen, maar ook in verschillende dorpen, steden en landen bestaat verschillende humor. Om de diverse vormen van 'gezamenlijke humor' te begrijpen dien je te beschikken over een grondige kennis van de culturele of sociale context waarnaar verwezen wordt in de betreffende groep. Deze kennis bestaat uit informatie over figuren, voorwerpen of gebeurtenissen die een herkenbare positie bekleden in die bepaalde cultuur. Als je geen achtergrondinformatie hebt over de tante met de spinnenfobie, de bullebak baas, de opgepompte bodybuilder, de hautaine Maastrichtenaar of de frietetende Belg, dan zal je grappen over deze personen of stereotypen niet begrijpen.

Als humor een specifieke vorm kent per groep, zou het dus ook zo moeten zijn dat de groep 'inwoners van de Euregio Maas-Rijn' een specifieke humor heeft. Tijdens gesprekken met artiesten en bezoekers op Park Kolderiek bleek echter dat bijna niemand het met deze stelling eens was. De ontkennende reactie van de artiesten en bezoekers ligt voornamelijk in het feit dat de Euregio Maas-Rijn voor hen een onduidelijk afgebakend gebied is en dat men zich minder inwoner van de Euregio Maas-Rijn voelt dan van een stad, provincie of land. Ondanks de negatieve reactie van de artiesten en het publiek op Park Kolderiek ben ik toch in ieder geval één gezamenlijke vorm van euregionale humor tegengekomen, namelijk het buuttereeden.

Het buuttereeden is een verbindende factor in de humor in de Euregio, aangezien buuttereedners voornamelijk opereren in het gebied tussen Düsseldorf en Mainz en Belgisch en Nederlands Limburg. In het hele gebied zijn de buuttereedners verbonden met het carnavalsseizoen en de carnavalszittingen, waar zij hun buut, verkleed als een typetje ten gehore brengen. Hoewel er heel veel overeenkomsten zijn tussen de buuttereedners in de Euregio zijn er toch ook onderlinge

verschillen te ontdekken. Uiteraard heeft iedere buuttereedner zijn eigen stijl, maar ook op een grotere schaal zijn er verschillen tussen buuttereedners, namelijk tussen de Duitse, Belgische en Limburgse buuttereedners. Duitse buuttereedners maken meer gebruik van oude grappen, zijn meer politiek georiënteerd, maken meer gebruik van rijm, zijn grover dan Limburgse buuttereedners en maken minder gebruik van één verhaal. Belgische buuttereedners maken ook minder gebruik van één verhaal en hun humor is vaak grover en absurdistischer dan de Limburgse.

Als we de focus op de Euregio wat meer loslaten en meer kijken naar de humor in Limburg dan zijn er verschillende bijzondere humorbegrippen te ontdekken die typisch zijn voor humor in Limburg en in het bijzonder voor Sittard-Geleen. 'Sjaele zeiver' en 'laam-maekerie' zijn Sittardse fenomenen die volgens de overlevering in Sittard zijn ontstaan en van daar uit verder verspreid zijn over Limburg, Nederland en aangrenzende landen. Het 'ouwehoeren' en 'het respectvol de spot drijven' worden nog aangevuld met het begrip 'kolder' oftewel gekkigheid. De regionale humor valt dus te typeren als gezellig geklets over 'niks', vermengd met gekkigheid en een vleugje spotten met mensen en hun gebreken zonder deze mensen te kwetsen.

Respect voor elkaar en het niet kwetsen van elkaar zijn hele belangrijke voorwaarden voor Limburgse humor. De Limburgse humor is 'zacht'. De humor is niet grof, niet beledigend en er worden zelden scheldwoorden gebruikt. De zachtheid van de Limburgse humor zit ook ingebed in de karakters van veel Limburgers. Zoals onderzocht in het journalistieke project 'Hollanders geven geen rondjes' gaan Limburgers conflicten liever uit de weg en bedekken ze vervelende boodschappen met de mantel der liefde. Deze mentaliteit is logischerwijs ook terug te vinden in grappen die ze over elkaar maken.

Iets vinniger worden de Limburgers wanneer het gaat over hun afkomst. De stad of het dorp waar ze vandaan komen is heel belangrijk en er worden dan ook uitgebreid grappen gemaakt over andere dorpen en steden. De 'rivaliteit' tussen steden en dorpen en steden en dorpen onderling is in Limburg duidelijk aanwezig en grappen over rivaliserende steden en dorpen zijn een geliefd onderdeel van de humor in Limburg. Bij die rivaliteit tussen de steden en dorpen horen ook grappen over elkaars verschillende vormen van dialect.

Nog vinniger worden de Limburgers wanneer het gaat over hun Limburgse afkomst, en dan vooral Limburg tegen 'Holland' en vise versa. Grappen over 'Hollanders' worden graag gemaakt en zijn vaak ook iets grover van toon dan de grappen die over Limburgers onderling worden gemaakt. Opvallend is dat Limburgers meer animo hebben voor moppen over Hollanders dan moppen over Belgen en Duitsers. Vaak wordt er met de Belgen en Duitsers meer verbondenheid gevoeld dan met de 'Hollanders'.

Dus misschien is er nu nog geen specifieke euregionale humor, maar kan die zich op basis van het buuttereeden en de onderlinge verbondenheid tussen de inwoners in de regio wel gaan ontwikkelen. Maar dan zullen de inwoners van de Euregio Maas-Rijn zich meer onderdeel van die Euregio moeten gaan voelen en een meer gezamenlijke sociale en culturele basis gaan zoeken of creëren, zodat er een 'common ground' ontstaat van waaruit de humor zich kan ontwikkelen.

COLOFON

© 2011, Gemeente Sittard-Geleen

Uitgave:	Gemeente Sittard-Geleen,
Teksten:	Tessa Reijnders
Samenstelling:	Cultureel Projectburo Tessa Reijnders
Fotografie:	Edwin van Ingen, Corry de Koster en Tessa Reijnders
Vormgeving:	Team Communicatie, gemeente Sittard-Geleen
Druk:	Centrale Repro gemeente Sittard-Geleen

